દોઢ સદી પાર, નવી સદીઓ માટે તૈયાર

ગુજરાતમિત્ર ૧૬૩ વર્ષ

શુક્રવાર ૧ મે, ૨૦૨૬

'સુપર અલ નીનો'ની આગાહી ખૂબ ચિંતાજનક છે

એપ્રિલ મહિનામાં દેશમાં, ખાસ કરીને ઉત્તર ભારતમાં કાળઝાળ ગરમી પડી છે અને હજી તો આખો મે મહિનો બાકી છે. આમ પણ ચાલુ વર્ષ 2026 માટે ક્લાયમેટ મોડલ્સ સતત ચિંતાજનક સંકેતો આપી રહ્યા છે. વૈજ્ઞાનિકો દરેક અપડેટ પર ઝીણવટભરી નજર રાખી રહ્યા છે કારણ કે એક વિનાશક 'મેગા અલ નીનો'ની આશંકા વધુ ઘેરી બની રહી છે. શરૂઆતી અંદાજ મુજબ આવો સખત અલ-નીનો સર્જાઇ શકે છે. આ બાબત આજથી દોઢસો વર્ષ પહેલાં 1877-78ના એ ભયાનક સમયગાળાની યાદ અપાવી રહી છે, જેને ઇતિહાસની સૌથી ઘાતક આબોહવા સંબંધી ઘટનાઓમાંથી એક માનવામાં આવે છે. પ્રશાંત મહાસાગર પર અભ્યાસ કરી રહેલા સંશોધકોનું કહેવું છે કે સમુદ્રની સપાટીનું તાપમાન ઝડપથી વધી રહ્યું છે, જે અલ નીનો વિકસિત થવાનો મુખ્ય સંકેત છે. જો વર્તમાન વલણ ચાલુ રહેશે, તો 2026માં એક 'સુપર અલ નીનો' આકાર લઈ શકે છે. અલ-નીનો એ પ્રશાંત અથવા પેસેફિક મહાસાગરના પાણી ગરમી થવાની પ્રાકૃતિક ઘટના છે જેને કારણે ભારત સહિતના કેટલાક દેશોમાં વરસાદ ઓછો પડે છે. પરંતુ આ વખતે વધુ ચિંતાજનક બાબત એ છે કે આ વખતે એક સુપર અલ-નીનો કે મેગા અલ-નીનો આકાર લઇ શકે છે. અને સ્વાભાવિક રીતે જ આ મોટા અલ-નીનો પરિબળને કારણે તેની અસર પણ વધુ તીવ્ર રહી શકે છે અને વરસાદ વધુ પડતો ઓછો પડે તેવી શક્યતા રહે છે.

આમ પણ માણસે કરેલા બેફામ પ્રદૂષણને કારણે ગ્લોબલ વોર્મિંગ અને વૈશ્વિક આબોહવા પરિવર્તનને કારણે હવામાનને લગતી હોનારતો વધી ગઇ છે. પૃથ્વીનું તાપમાન ઘણુ વધી ગયું છે તેમાં આ સુપર અલ-નીનોની આગાહી આવી ગઇ છે. આબોહવા પરિવર્તન સાથે મળીને આ ઘટના 2027 સુધીમાં વૈશ્વિક તાપમાનને નવા રેકોર્ડ સ્તરે પહોંચાડી શકે છે. આજથી લગભગ 150 વર્ષ પહેલાં આવેલા એ સુપર અલ નીનોએ વિશ્વના મોટા ભાગમાં ભીષણ લૂ, લાંબો દુષ્કાળ પેદા કર્યો હતો. આંકડાઓ અનુસાર, તે દરમિયાન તત્કાલીન વૈશ્વિક વસ્તીના લગભગ 4 ટકા લોકોના મોત થયા હતા, જેના કારણે કરોડોની વસ્તીનો સફાયો થઇ ગયો હતો. વૈજ્ઞાનિકોને એ વાતની ચિંતા સતાવી રહી છે કે શું 2026માં ઇતિહાસ ફરી પોતાનું પુનરાવર્તન કરવા જઇ રહ્યો છે? આ દરમ્યાન વિશ્વ હવામાન સંસ્થા(WMO)એ ચેતવણી આપી છે કે મે થી જુલાઈની વચ્ચે અલ નીનોની સ્થિતિ વિકસી શકે છે, જેના કારણે ભારત સહિત દક્ષિણ એશિયાના હવામાન પર મોટી અસર પડશે. અગાઉ એવો અંદાજ હતો કે આ સ્થિતિ ચોમાસાના બીજા ભાગમાં (ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બર) બનશે, પરંતુ હવે તે વહેલી આવવાની શક્યતા દર્શાવવામાં આવી છે.

અલ નીનો એ એક એવી આબોહવાકીય સ્થિતિ છે, જે દર 2 થી 7 વર્ષમાં એકવાર આવે છે અને લગભગ 9 થી 12 મહિના સુધી રહે છે. તેના કારણે વિશ્વના અલગ-અલગ ભાગોમાં તાપમાન અને વરસાદની પેટર્ન બદલાઈ જાય છે અને સામાન્ય રીતે વૈશ્વિક તાપમાનમાં વધારો થાય છે. ભારતના હવામાન વિભાગે આ વર્ષે સામાન્ય કરતા ઓછો વરસાદ થવાનો અંદાજ અગાઉથી જ વ્યક્ત કર્યો છે. WMO અનુસાર, વિષુવવૃત્તીય પેસિફિક મહાસાગરમાં સમુદ્રની સપાટીનું તાપમાન ઝડપથી વધી રહ્યું છે, જે આગામી મહિનામાં અલ નીનોની સ્થિતિ બનવાના સંકેત આપી રહ્યું છે. સંસ્થાએ જણાવ્યું છે કે મે-જૂન-જુલાઇ દરમિયાન જમીનનું તાપમાન સામાન્ય કરતા વધારે રહેવાની શક્યતા છે, એટલે કે લગભગ દરેક જગ્યાએ વધુ ગરમી પડી શકે છે. વિશ્વ હવામાન સંસ્થા કહે છે કે કૃષિ, જળ વ્યવસ્થાપન, ઉર્જા અને આરોગ્ય જેવા ક્ષેત્રો માટે હવામાનની આવી આગાહીઓ અત્યંત જરૂરી છે, જેથી સમયસર તૈયારીઓ કરી શકાય. WMO ના ક્લાઇમેટ ફોરકાસ્ટ ચીફ વિલફ્રાન મૌકુમા ઓકિયાએ જણાવ્યું હતું કે વર્ષની શરૂઆતમાં સ્થિતિ તટસ્થ હતી, પરંતુ હવે તમામ મોડેલો એલ નીનો બનવાની પુષ્ટિ કરી રહ્યા છે અને આગામી મહિનાઓમાં તે વધુ મજબૂત થવાની સંભાવના છે. વરસાદ ઓછો થવાની આગાહી છે ત્યારે એક બીજા પણ ચિંતાજનક અહેવાલ છે. અહેવાલ મુજબ, હિંદુ કુશ હિમાલય ક્ષેત્રમાં આ વર્ષે બરફનું પ્રમાણ સામાન્ય કરતા 27.8% ઓછું રહ્યું છે, જે છેલ્લા 20 વર્ષોમાં સૌથી ઓછું છે. આનાથી નદીઓના પાણીના પ્રમાણ પર અસર પડી શકે છે અને લગભગ 2 અબજ લોકોની જળ સુરક્ષા માટે ખતરો ઊભો થઈ શકે છે. સામાન્ય રીતે અલ નીનો દરમિયાન ઓસ્ટ્રેલિયા, ઈન્ડોનેશિયા અને ભારતના કેટલાક ભાગોમાં ઓછો વરસાદ કે દુષ્કાળ જેવી સ્થિતિ સર્જાય છે, જ્યારે દક્ષિણ અમેરિકા, અમેરિકાના દક્ષિણ ભાગો, આફ્રિકાના કેટલાક વિસ્તારો અને મધ્ય એશિયામાં વધુ વરસાદ જોવા મળે છે. ભારતમાં વરસાદ ખૂબ ઓછો પડે તો સિંચાઇ પર આધારિત ખેતી પર મોટી અસર થઇ શકે છે અને કેટલાક ભાગોમાં દુકાળની પણ સ્થિતિ સર્જાઇ શકે છે. સરકારે આ માટે અત્યારથી જ તૈયારી રાખવી જોઇએ. આમ પણ ઇરાન યુદ્ધથી દુનિયાભરમાં આર્થિક તકલીફો સર્જાઇ છે તેમાં આ સુપર અલ-નીનો ભારત સહિતના કેટલાક દેશોમાં સ્થિતિ ઓર બગાડી શકે છે.

ખુશ રેહવા માટે

ચાર્જિંગ પોઈન્ટ

હેતા ભૂષણ

એક સરસ વાત એક મોટીવેશનલ સેમિનારમાં કરવામાં આવી.પ્રશ્ન હતો કે જીવનમાં ખુશ રહેવા માટે શું કરવું જોઈએ? અને સાથે શરત હતી કે પૈસા કે સફળતા કે કોઈ ભૌતિક વસ્તુઓ ગાડી ,બંગલા જેવા જવાબ આપવા નહિ.

સ્પીકરે પ્રશ્ન પૂછ્યો શરત કહી અને સાથે સાથે કહ્યું બધાએ જવાબ આપવો જરૂરી છે અને પછી એક પછી એક શ્રોતાજનોના હાથમાં માઈક ફરવા લાગ્યું.અને જે જુદા જુદા જવાબ મળ્યા તે જાણવા જેવા અને જીવનને ખુશહાલ બનાવવા જીવનમાં ઉતારવા જેવા છે.ચાલો જાણીએ ખુશ રહેવા માટે શું કરવું ??

પહેલો જવાબ હતો કે જીવનમાં આંકડાઓને બહુ મહત્વ આપવું નહિ; પછી તે ઉંમર હોય કે વજન હોય કે પછી ઊંચાઈ….તે માત્ર આંકડા છે અને ડોક્ટર પૂછે ત્યારે જણવા અને ચિંતા ડોક્ટર પર જ છોડી દેવી.

બીજો જવાબ-- હંમેશા હસતા હસાવતા મિત્રોની સાથે રહો અને નિરાશાવાદી દુ:ખી મિત્રોથી દુર રહો તેઓ તમને પણ આગળ વધતા અને ખુશ રહેતા અટકાવશે.

ત્રીજો જવાબ–કંઇક ને કંઇક નવું શીખતા રહો. તમે ન જનતા હો તેવા વિષય વિષે વધુ જાણો. કમ્પ્યુટર, ક્રાફ્ટ,પેન્ટિંગ,ગાર્ડનીંગ જે ગમતું હોય તે શીખો.મગજને હંમેશા કામ કરતુ રાખો.

ચોથો જવાબ-નાની નાની સાદી વસ્તુઓ અને પ્રસંગોનો આનંદ લેતાં રહો.

પાંચમો જવાબ-હસતા રહો ,મોટેથી હસો,પેટ દુ:ખી જાય ત્યાં સુધી હસો.

છઠ્ઠો જવાબ -જીવનમાં દુ:ખ આવે તો આંસુ સારી લો અને આગળ વધી જાવ

સાતમો જવાબ -જાતને પ્રેમ કરતા શીખો.તમે પોતે જ એક એવી વ્યક્તિ છો જે જીવનમાં છેવટ સુધી પોતાને સાથ આપશો.જીવનના અંત સુધી જીવંત રહો.

આઠમો જવાબ - સ્વસ્થ રહો,કસરત કરો અને સ્વાસ્થ્યની કાળજી રાખો.

નવમો જવાબ - દરેક વખતે પોતાની જાત પર દોષનો ટોપલો ન ઓઢો.

દસમો જવાબ -જેને પ્રેમ કરો છો તે બધાની સાથે રહો અને તેમને જણાવતા રહો કે તમે તેમને પ્રેમ કરો છો.

અગિયારમો જવાબ-જીવનની એક એક ઘડીમાં ખુશી ભરીને જીવતા શીખો.

બારમો જવાબ -તમને ગમતી વસ્તુઓ અને વ્યક્તિઓની સાથે રહો.મનગમતા સ્વજનો સાથે મજા કરો અને મનગમતું સંગીત સાંભળો,પાળેલા પ્રાણી સાથે રમો,નાચો,ગાઓ જે ગમે તે કરો અને અજ્ઞ્દમાં રહો.

આવા તો ઘણા જવાબ મળ્યા,ઉપર જણાવેલા કોઈપણ જવાબમાં એવી કોઈ અઘરી વાત નથી કે જે આપણે ન કરી શકીએ અને હા, જો કરીએ તો ખુશી ચોક્કસ મળશે. જીવન જીવવા માટે છે…ખુશીથી જીવવા માટે છે …માટે જીવનની દરેક પળને આનંદથી ભરી દો…કોઈપણ વાતની ચિંતા ન કરો…અને બધી વાત માટે પ્રાર્થના ચોક્કસ કરો.

આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર દિવસે વર્તમાન સંઘર્ષની વાત

કહેવાની વાત

નેહા શાહ

કાયદા બદલાય છે, પણ તેમાં રહેલી છટકબારી હંમેશા માલિકને ફાયદો કરાવી આપે છે અને શ્રમિકોના ભાગે રહે છે રોટી, કપડાં ઓર મકાન માટેનો રોજિંદો સંઘર્ષ

આજે પહેલી મે એટલે કે આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર દિવસ. આ દિવસ છે શ્રમિકોના હકો અંગે વાત કરવાનો, સરકાર સમક્ષ તેમની માંગણીઓ રજૂ કરવાનો અને સમાજમાં જાગૃતિ ફેલાવવાનો. વર્તમાન સમયમાં જ્યારે દેશના અનેક ભાગમાં, ખાસ કરીને રાજધાનીની આજુબાજુના પ્રદેશોની ઔદ્યોગિક વસાહતોમાં શ્રમિકો પાછલા બે-ત્રણ મહિનાઓથી પોતાના હકો માટે સંઘર્ષ કરી રહ્યા હોય ત્યારે આજના દિવસે તેમની વાત કરવી અત્યંત જરૂરી બને છે.

2026ની શરૂઆતથી જ દેશનાં વિવિધ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રોમાં શ્રમિક અસંતોષ સ્પષ્ટ રીતે દેખાઈ રહ્યો છે. ફેબ્રુઆરી અને માર્ચ દરમિયાન ખાનગી તેમજ જાહેર ક્ષેત્રની મોટી કંપનીઓમાં વિરોધ પ્રદર્શનોએ જોર પકડ્યું. હરિયાણાના પાણિપતમાં ઇન્ડિયન ઓઈલ કોર્પોરેશનના પ્લાન્ટમાં ફેબ્રુઆરી મહિનામાં એક અકસ્માતમાં ત્રણ મજૂરો ગંભીરરીતે ઘવાયા અને એકનું મૃત્યુ થયું. મેનેજમેન્ટ તરફથી મદદ પહોંચાડવામાં થયેલ ઉદાસીન વિલંબને કારણે એક વોટ્સએપ સંદેશના આધારે આઈ.ઓ.સી.માં કામ બંધ થઈ ગયું. છ દિવસ સુધી ત્રીસ હજાર જેટલાં શ્રમિકો ફેક્ટરીના દરવાજા પર બેસીને ધરણાં કર્યાં. પ્રશ્ન માત્ર આ અકસ્માતનો નહોતો. ઘણા લાંબા સમયથી શ્રમિકોની અનેક માંગ સામે આંખ આડા કાન થઈ રહ્યા હતા. અજંપો હતો કારણ કે તેમની માંગ પાયાની હતી કામના કલાક 12માંથી ઘટાડીને 8 કરવા, કાર્યસ્થળની સુરક્ષા વધારવી, કામના નજીકના સ્થળે ટોઈલેટ અને પીવાના પાણીની વ્યવસ્થા કરવી, સમય પર પગાર આપવો અને વેતનમાં વધારો જે વધતી મોંઘવારી સાથે વર્ષોથી વધ્યો નહોતો. બધી માંગ શ્રમિકોના મૂળભૂત અધિકારોની છે અને એક પણ માંગ ગેરવ્યાજબી ગણી શકાય એમ નથી. ઓડિશા અને ઝારખંડમાં ટાટા પાવરના પ્લાન્ટોમાં પણ ન્યૂનતમ વેતન, સામાજિક સુરક્ષા અને અયોગ્ય છટણીના વિરોધમાં આંદોલનો થયાં. સુરત-હજીરાના લાર્સન એન્ડ ટોબ્રોના પ્લાન્ટમાં પણ કામના સ્થળની સુરક્ષા અને વેતનમાં યોગ્ય વધારાની માંગ સાથે શ્રમિકોએ વિરોધ પ્રદર્શન કર્યાં. આ સમયગાળામાં જ જિંદલ સ્ટીલ, આદિત્ય બિરલા ગ્રુપ અને વેદાંતા ગ્રુપ જેવી મોટા કદની ખાનગી કંપનીઓ તેમજ એન.ટી.પી.સી, વેસ્ટર્ન કોલફિલ્ડ્સ અને ભારત હેવી ઈલેક્ટ્રિકલ્સ લિમિટેડ જેવી જાહેર ક્ષેત્રની કંપનીઓમાં પણ કામદારો દ્વારા વિરોધ પ્રદર્શન નોંધાયાં. આ તમામ આંદોલનોમાં એક સામાન્ય માંગ છે, આઠ કલાકના કામ દિવસનો અમલ, ઓવરટાઈમ માટે યોગ્ય વળતર, નિયમિત વેતન ચુકવણી અને સામાજિક સુરક્ષાની સુવિધાઓ - જેની કાયદામાં જોગવાઈ છે પણ મળતી નથી. મોટા ભાગનાં કામદારો કોન્ટ્રાક્ટ પર કામ કરે છે એટલે એમને કાયદાનું રક્ષણ મળતું નથી. માર્ચના અંત અને એપ્રિલમાં આ અસંતોષ વધુ વ્યાપક બન્યો. ભારેલા અગ્નિ પર ઈરાન પરના યુધ્ધે આગ ચાંપવાનું કામ કર્યું. રાંધણ ગેસની અછત અને પરિણામે વધેલા ભાવે જીવન દુષ્કર કર્યું ત્યારે ગુરુગ્રામ-માણેસર ઔદ્યોગિક પટ્ટામાં કામદારોએ હડતાલો શરૂ કરી, જે થોડા જ સમયમાં ફરીદાબાદ અને ત્યાર બાદ નોઇડા સુધી ફેલાઈ ગઈ. આ વિસ્તારોમાં કામદારોની મોટી સંખ્યાએ ગેટ સામે વિરોધ પ્રદર્શન, રેલીઓ અને કામબંધ જેવાં પગલાં લીધાં. પથ્થરમારા અને આગચંપી જેવી હિંસા પણ થઈ. કામદારો જ્યારે પોતાના હકની માંગ કરે ત્યારે રાજ્ય પ્રશાસનની પહેલી પ્રતિક્રિયા હંમેશાથી દમનની રહી છે. એવું જ આ વખતે પણ થયું. ગુરુગ્રામ, ફરીદાબાદ અને નોઇડા જેવા વિસ્તારોમાં પોલીસ દ્વારા પ્રદર્શનકારીઓ પર કડક પગલાં લેવામાં આવ્યાં. ઘણી જગ્યાએ ધરણાંઓને બળપૂર્વક ખસેડવામાં આવ્યા, રસ્તાઓ પર ભેગા થયેલાં કામદારોને વિખેરવા માટે લાઠીચાર્જ કરવામાં આવ્યો અને કેટલાંક સ્થળોએ ધરપકડો પણ કરવામાં આવી. યોગી આદિત્યનાથે તો આ આંદોલનોમાં 'નકસલવાદી પ્રભાવ' હોવાનો સંકેત આપ્યો, જેના આધારે પ્રશાસને વધુ કડક કાર્યવાહી હાથ ધરી.

જરા વિચારો, દિલ્હી - એન.સી.આર. વિસ્તારમાં ઘણાં કામદારો મહિને માત્ર 10,000 થી 15,000 કમાય છે. સામે જીવનનિર્વાહનો ખર્ચ સતત વધી રહ્યો છે. ખાદ્ય પદાર્થો, ભાડું અને રાંધણ ગેસના વધતા ખર્ચને આ આવકમાં કેમનું પહોંચી વળાય? શ્રમિકોનું વેતન તો વર્ષોથી લગભગ બદલાયું જ નથી! ભારતની લોકશાહીને 79 વર્ષે, પણ દેશના મજૂરનો સંઘર્ષ હજુ પાયાની સવલતો માટે જ છે. અત્રે એ પણ નોંધીએ કે આ બધા વિરોધ-પ્રદર્શન લગભગ સ્વયંભૂ હતાં, કોઈ મોટા ટ્રેડ યુનિયન આયોજિત નહોતાં. એટલે એનાં મૂળિયાં યુનિયન પોલીટીક્સના દાવપેચમાં નહીં પણ ગળે આવેલી હાલાકીમાં છે. કાયદા બદલાય છે, પણ તેમાં રહેલી છટકબારી હંમેશા માલિકને ફાયદો કરાવી આપે છે અને શ્રમિકોના ભાગે રહે છે રોટી, કપડાં ઓર મકાન માટેનો રોજિંદો સંઘર્ષ. આજે, મજૂર દિવસે વ્યવસ્થા સામે હકનો સંઘર્ષ કરી રહેલાં સૌ શ્રમિકોને સલામ. અર્થતંત્રનાં પૈડાં ફરતાં રાખવામાં એમના પરસેવાનું બહુ મોટું યોગદાન છે. તેમનું નીચું વેતન વિદેશી મૂડીને ભારત લાવે છે તેમજ ગ્રાહકોની ચીજ વસ્તુ સસ્તી બનાવે છે. એક રીતે જોવા જઈએ તો તેઓ આખા સમાજને સબસીડી આપે છે. તેમના સંઘર્ષમાં 'નકસલવાદ' પ્રેરિત 'ષડ્યંત્ર' શોધવાને બદલે અજંપાને આક્રોશમાં બદલતી શોષણયુક્ત વ્યવસ્થાને સમજવાની જરૂર છે.

- આ લેખમાં પ્રગટ થયેલાં વિચારો લેખકનાં પોતાના છે.

એકવીસમી સદીની ચૂંટણીઓ ઓગણીસમી સદીના નીતિ-નિયમોથી કરવી જરૂરી છે?

રાજ કાજ ગુજરાત

કાર્તિકેય ભટ્ટ

છેલ્લા ઘણા સમયથી ચૂંટણીમાં કામ કરવું એ કંઈક અલગ અનુભવ આપે છે. ઘણાનાં ચૂંટણી કામગીરીમાં નામ આવે ત્યાં જ નામ કઢાવવા માટે પ્રયત્ન કરવા પડે છે

ગુજરાતમાં સ્થાનિક સ્વરાજ્યની ચૂંટણીઓ સુપેરે પાર પડી છે. ગરમીના હાઈ એલર્ટમાં રાજ્યના સરકારી કર્મચારીઓ ખાસ તો શિક્ષકો આ ચૂંટણી સફળતાપૂર્વક પાર પાડવામાં મોટી ભૂમિકા ભજવે છે. છેલ્લા ઘણા સમયથી ચૂંટણીમાં કામ કરવું એ કંઈક અલગ અનુભવ આપે છે. ઘણાનાં ચૂંટણી કામગીરીમાં નામ આવે ત્યાં જ નામ કઢાવવા માટે પ્રયત્ન કરવા પડે છે. એક શિક્ષક મિત્રે જણાવ્યું કે વાંધો ચૂંટણી કામગીરી કરવાનો છે જ નહીં. વાંધો આ કામ જે રીતે થાય છે તે રીતે કરવા સામે છે.

ભારતમાં બંધારણના અમલ પછી પ્રથમ ચૂંટણીઓ યોજાઈ ત્યારે જે પદ્ધતિથી કામ થતું હતું, વ્યવસ્થાઓ ગોઠવાતી હતી તે જ રીતે આજે પણ ગોઠવાય છે. એક માત્ર પરિવર્તન આવ્યું છે, તે એ છે કે બેલેટને બદલે ઈ.વી. એમ. મશીનથી વોટ આપવામાં આવે છે. આ પરિવર્તનનો લાભ પરિણામ ગણતરીમાં થયો છે અને રીઝલ્ટ વહેલાં આવે છે. બાકી કાગળકામ અને વ્યવસ્થા હજુ એ જ ઓગણીસમી સદીની છે. કોઈ રાજકીય પાર્ટી કે વહીવટી સુધારણાવાળા આ પ્રક્રિયા બદલવા અને સરળ કરવા વિચારતાં નથી અને ચૂંટણી પંચને સૂચન કરતાં નથી. ખરેખર એક વાર આ ચૂંટણી પ્રક્રિયા અને તેની જમીન પર થતી કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કરી સમયાનુસાર ફેરફાર કરવા જોઈએ અને એકવીસમી સદીની ચૂંટણી એકવીસમી સદીની છાપ ઊભી કરે તેવી હોવી જોઈએ. તાજેતરમાં યોજાયેલી ચૂંટણીમાં કામ કરતાં અને છેલ્લા ઘણા સમયથી ચૂંટણી કામગીરી કરતાં શિક્ષકો, અધ્યાપકો કે બેંક વીમા ખેતીવાડીનાં કર્મચારીઓના અનુભવ પરથી કેટલીક બાબતો સામે આવી છે તે મુજબ કેટલાંક પરિવર્તનો તો સહજતાથી થઇ શકે છે જેમ કે,

૧. ચૂંટણી માટેનું મતદાન કેન્દ્ર સરકારી મકાન જ હોય અને ખાસ તો ગામ શહેરની સરકારી પ્રાથમિક શાળા જ હોય એ બાબત બદલી શકાય તેવી છે. શરૂઆતનાં વર્ષોમાં ભારતમાં સમાજવાદ હતો, સરકારી સ્કૂલો નવી બાંધવામાં આવી હતી અને અન્ય ઈમારત હતી નહીં. હવે ઉલટું છે. સરકારી પ્રાથમિક શાળાઓ ખખડી ગઈ છે. એ કરતાં પણ દરેક ગામમાં ખાનગી સ્કૂલોનાં સારાં મકાન, સમાજની વાડીઓ, સહિતનાં સારાં મકાનો ચૂંટણી મતદાન કેન્દ્ર તરીકે ઉપયોગમાં લઇ શકાય તેમ છે જ્યાં તમામ પ્રાથમિક સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ હોય છે.

૨. ચૂંટણીપંચે એવો નિયમ બનાવ્યો છે કે વિધાનસભા અને લોકસભામાં ચૂંટણી હોય તો કર્મચારીઓને જિલ્લાફેરમાં કામગીરી સોંપવી. આ નિયમનો પુનર્વિચાર કરવાની જરૂર છે. પંચ એવું માને છે કે જો કર્મચારીઓને જિલ્લાફેરમાં કામગીરી સોંપીએ તો તેઓ પક્ષપાત નહીં કરે. હવે હકીકત એ છે કે નોકરી માટે સૌ જિલ્લા બદલીને જ આવ્યા છે. વળી પક્ષપાત એ નૈતિક બાબત છે, જિલ્લો બદલવા છતાં જેને ખોટું કરવું હોય તે કરી જ શકે છે. ઉલટાનું કર્મચારીને જિલ્લાફેર કરતાં તે નવી જગ્યાએ, નવા વાતાવરણમાં અસલામતી અનુભવે છે. મતદાન મથક ઉપર અસામાજિક તત્ત્વોનો મુકાબલો કરવામાં તે એકલો પડે છે અને તેનો એક માત્ર ઉદ્દેશ ચૂંટણી પતાવી ઘરભેગાં થઈ જાય છે. આદર્શ અને વાસ્તવિકતા જુદી હોય છે. જો જિલ્લા કે તાલુકાફેરનો મુદ્દો દૂર થાય તો કર્મચારીઓને વાહનવ્યવહારનો મોટો સમય, શક્તિનો બચાવ થાય, તંત્રને પણ આ વ્યવસ્થા માટે વાહન અને ખર્ચ ન થાય. આજે તો મોટા ભાગે શહેરમાં એક વિસ્તારમાં રહેતાં કર્મચારીને શહેરના બીજા વિસ્તારમાં મૂકો તો તે જિલ્લાફેર જેવું જ હોય છે.

૩. ચૂંટણી કામગીરીમાં સૌથી કંટાળાજનક કામ અને સૌથી પરમ્પરાગત કામ અનેક ફોર્મ ભરવાનું છે. સમય બદલાતાં અનેક ફોર્મ બિનજરૂરી થઈ ગયાં છે, અનેક ફોર્મ એવાં છે જે ચૂંટણી કર્મચારીને બદલે મતદાતા ઘરેથી ભરીને લાવે અને બુથમાં જમા કરાવે તો પણ કોઈ ફેર પડવાનો નથી . દા.ત. અંધ અને અશક્ત મતદારે અને તેને મદદ માટે આવેલ વ્યક્તિએ ભરવાનું ફોર્મ મતદાન મથક બહારથી એજન્ટ કે સ્થાનિક કર્મચારી ભરી આપે અને મતદાતા તે માત્ર બુથમાં જમા કરાવે તો કોઈ વાંધો આવે તેમ નથી.

૪. અનુભવે એવું સમજાયું છે કે ચૂંટણી સામગ્રી લેવા મૂકવાના નામે ખૂબ હેરાનગતિ અને સમય, શક્તિનો બગાડ થાય છે. કામગીરીના દિવસ અને સમયનું યોગ્ય સંચાલન કરવાની ખૂબ જરૂર છે. મત કુટીરથી માંડીને નાના મોટા ફોર્મ અને સામગ્રી વહીવટી તંત્ર દરેક મતદાન મથક પર સીધું જ પહોંચાડી દે ને ચૂંટણી કર્મચારીઓ માત્ર મતપેટી / ઈ. વી. એમ. અને સબંધિત સામગ્રી જ લઇ જાય તો આખી પ્રક્રિયા ખૂબ સરળ થઇ જાય.

૫. ચૂંટણી કામગીરી સોંપાઈ એટલે કર્મચારીના માનવઅધિકારોનો સંપૂર્ણ નાશ થતો નથી. વહીવટીતંત્રે તેના રહેવા, જમવા અને પાયાની સુવિધાઓનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ જ. ભારત વિશ્વની આર્થિક મહાસત્તા હોય તો ચૂંટણી કર્મચારી ત્રીજા વિશ્વના દેશોમાં ચૂંટણી પ્રક્રિયા કરવા આવ્યો છે તેવું ના લાગવું જોઈએ.

- આ લેખમાં પ્રગટ થયેલાં વિચારો લેખકનાં પોતાના છે

ચર્ચાપત્ર

charchapatra@gujaratmitra.in

વાઈબ્રન્ટ ગુજરાતનો કેસરિયો વિકાસ

૧ લી મે ૧૯૬૦ - મહાગુજરાત આંદોલનથી જન્મેલું ગુજરાત 65 વર્ષનું થયું. ખાખીથી ખાદી નહીં, ખમીરથી ખ્યાતિ સુધીની સફર. ગુજરાત એટલેઃ ગાંધી-સરદારની ભૂમિ, સુરતનું હીરા-કાપડ, કચ્છનું મીઠું, મોરબીનું સિરામિક. ગુજરાતીનો ધંધો જગપ્રસિદ્ધ. 24 કલાક વીજળી, પાણી, રસ્તા - વિકાસનો પર્યાય ગુજરાત. વાઈબ્રન્ટ ગુજરાતઃ 2003માં નરેન્દ્ર મોદીએ શરૂ કરેલો વિકાસનો મહાકુંભ. રેડ કાર્પેટ, નોટ રેડ ટેપિઝમ. ટાટા નેનો, મારુતિ-સુઝુકી, સેમિકન્ડક્ટર ધોલેરા - લાખો રોજગાર. ખેતરથી ફેક્ટરી સુધી વિકાસ. GSDPમાં ટોપ-5, FDIમાં મોખરે.મહાગુજરાતની ધૂન વાગી, ૧ લી મેનો દિન. વાઈબ્રન્ટે આપી ઓળખ.

સુરત - સુનીલ રાજેન્દ્ર બર્મન

લોકજાગૃતિ

સુરત મહાનગરપાલિકાની ચૂંટણી નજીક આવતી જાય છે તેમ ઉમેદવારો કાર્યકર્તા પ્રચાર માટે જાય છે. દરમિયાન ખુલ્લેઆમ પબ્લીક તેઓને રોકી ગેરકાયદે બાંધકામ તોડ પાણી તથા તૂટેલા રસ્તા વહેતું ગટરનું ગંદુ પાણી તેમજ ગેરકાયદે દબાણ વિગેરે પ્રશ્નો હિમ્મતથી પૂછે છે. અખબારી અહેવાલ મુજબ તેઓથી જવાબ આપવામાં ગેંગે ફેંફે થઈ જાય છે. પ્રચાર છોડી ત્યાંથી રવાના થઈ જવું પડે છે. લોકશાહી લોકો સર્વોપરી થઈ વિવાદી પેપરના પાને ચઢેલી પ્રતિનિધિની ફરિયાદ મુખ્ય કાર્યાલય (દરેક પક્ષના) પ્રમુખની મુલાકાત લઈ તેઓ પાસે જવાબ લેવા જાગૃતિ બતાવવી જરૂરી છે.

સુરત - કુમુદચંદ્ર જરીવાલા

ચાણક્ય નીતિ કે રાજકીય ચાલ

આપણી સરકાર રાજકારણમાં કેટલી માહીર છે તે સંસદના વિશેષ સત્રમાં જોવા મળ્યું. સંસદનું સત્ર હતું જ નહિ છતાં ખાસ બોલાવવામાં આવ્યું. મહિલાઓને લોકસભા વિધાનસભામાં 33 ટકા પ્રતિનિધિત્વ આપતો ખરડો અગાઉ મંજૂર થયેલ તો હતો છતાં તેને વસ્તી ગણતરી અને નવા સીમાંકન સાથે જોડીને એવી રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યો કે એકનો વિરોધ થાય એટલે આપોઆપ બીજાનો છોડ ઊંડે ખરડો પસાર કરવા બે તૃતિયાંશ બહુમતી નથી એટલે ખબર જ હતી કે સીમાંકનનો વિરોધ કરી રહેલા વિપક્ષો તેની સાથે જોડાયેલ કદાચ એ વંદના વિધાયકનોય વિરોધ જ કરશે. સરકાર પણ કદાચ એ જ ઈચ્છતી હતી જે હવે ગુજરાતની સ્થાનિક ચૂંટણીઓથી માંડીને પાંચ રાજ્યોની પ્રચાર ભૂમિ પર જોવા મળશે.

સુરત - જમિયતરામ શર્મા

એકલે હાથે ફરજ બજાવતી સ્ત્રી

આપણા સમાજમાં એકલે હાથે ફરજ બજાવતી સ્ત્રીઓ તો અનેક દેખાશે પણ ક્યારેય એની મૂંઝવણ વિશે વિચાર્યું છે ખરું? જીવનમાં એકલા પડવું કે એકલા રહેવું એ કેટલું દુષ્કર છે એનો ખ્યાલ તો એકલા હોય એને જ આવી શકે. એકલતા એ માણસનું સ્થાયી સરનામું છે. માણસ એકલો જન્મે છે અને એકલો જ મરે છે. આ એક સનાતન સત્ય છે પણ જે એકલતા એકલે હાથે ફરજ બજાવતી સ્ત્રી જીવે છે એ ખરેખર સરાહનીય છે. સવારથી સાંજ સુધી પોતાનાં સંતાનોને માટે દોડતી એકલી સ્ત્રીને જોશો તો ખ્યાલ આવશે. એણે તો બંને મોરચે એકલા હાથે લડવું પડે છે. નોકરી કરતી હોય તો વ્યવસાય ક્ષેત્રે અને ઘરમાં બાળકો માટે પણ એણે કેટકેટલું સહન કરવું પડતું હોય છે. શ્રેષ્ઠ ઉછેર માતા-પિતા બંનેની જવાબદારી છે પણ જ્યારે પિતાની ગેરહાજરી હોય કે પછી છૂટાછેડા લીધેલ ત્યક્તા સ્ત્રી હોય તેને માટે સમાજમાં જીવવું અસહ્ય થઈ પડતું હોય છે. કોઈ એને મદદ કરવા પણ તૈયાર હોતું નથી. આનાથી વિપરીત એને શંકા અને કુતૂહલથી જોવામાં આવે છે પણ આ ખોટું છે. એને બદલે એને બિરદાવવી જોઈએ, અને એનું જીવન સરળ બને એ માટે એને પ્રોત્સાહિત કરવી જોઈએ. આપણાથી થાય એટલી થોડે ઘણે અંશે આર્થિક મદદ પણ કરવી જોઈએ.

સુરત - શીલા સુભાષ ભટ્ટ

વેકેશન એટલે સોનેરી અવસર!

સામાન્ય રીતે વેકેશનનો પ્રારંભ થાય તે પહેલાં વિદ્યાર્થીઓ વેકેશનનો સદુપયોગ કરે તે માટે ઘણા બધા વિચાર લેખ પ્રગટ થતા હોય છે. શિક્ષકો અને અધ્યાપકો માટે વેકેશન એ ફક્ત આરામ કરવા માટેનો સમય નથી પરંતુ નવી ઊર્જા મેળવવાનો સોનેરી અવસર છે. પોતાના ફેમિલી સાથે ક્વોલિટી સમય વિતાવવાનો વેકેશનમાં શિક્ષકોને સુંદર મોકો મળે છે પરંતુ સાથે સાથે એઓ નવા શૈક્ષણિક વર્ષ માટે નવું નવું શીખી પણ શકે, સેમિનાર કે કોન્ફરન્સ એટેન્ડ કરી શકે તથા ટેકનોલોજી સાથે પોતાને અપડેટ કરવા માટે પણ સમય ફાળવી શકે છે. શિક્ષકો અને અધ્યાપકો વેકેશનમાં અભ્યાસ સિવાયનું ઈતર વાચન, લેખન, પ્રવાસ કે પછી પોતાની હોબી કે પોતાની અભિરુચિ પ્રત્યે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી શકે છે. શિક્ષકો વેકેશનનો અર્થસભર સદુપયોગ કરીને સ્વવિકાસ પણ કરી શકે છે અને વિદ્યાર્થીઓ માટે સારું એવું શૈક્ષણિક ભાથું પણ તૈયાર કરી શકે છે. શિક્ષકો સમાજ અને રાષ્ટ્રઘડતરમાં ખૂબ જ મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવી શકે એમ હોવાથી વેકેશનને ઊર્જાપ્રાપ્તિના સોનેરી અવસર તરીકે વિતાવે એ ખૂબ જ જરૂરી છે. વિદ્યાર્થીના હિતને કેન્દ્રમાં રાખીને દરેક શિક્ષકો અને અધ્યાપકો વેકેશનનો અર્થપૂર્ણ ઉપયોગ કરે એવી અભ્યર્થના વ્યક્ત કરું છું.

નવસારી- ડૉ.જે. એમ. નાયક

માર્ગદર્શનનો અભાવ કે નિરક્ષરતાની લાચારી

દેશમાં સાક્ષરતાની સાથે નિરક્ષરતા પણ વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. ઓડિશાની ગ્રામીણ બેંકના સત્તાવાળાઓએ એક આદિવાસી યુવકને પોતાની બહેનના ખાતામાંથી પૈસા ઉપાડવા માટે બહેનના મૃત્યુનો પુરાવો રજૂ કરવા જણાવ્યું તો કબરમાંથી અસ્થિઓ કાઢી બેંકમાં લઈ ગયો. જો કે અરજદાર નિરક્ષર પણ માર્ગદર્શન આપનાર તો સાક્ષર છે ને. આમ પણ જરૂરી સરકારી દસ્તાવેજો સરળતાથી મળી જતા નથી ત્યારે એક નિરક્ષર વ્યક્તિ અન્યના સહારા વિના કેવી રીતે મેળવી શકે? આમ જોવા જઈએ તો દેશમાં સ્થિત તમામ બેંકોનો અભિગમ ગ્રાહકલક્ષી જોવા મળતો નથી એવી ફરિયાદ વારંવાર થતી જોવા મળે છે. જો કે બેન્કે તપાસના આદેશ આપ્યા એ સારી વાત કહેવાય પણ ફરી અન્ય કોઈ જ્ગ્યાએ આવી ઘટના ન બને તેની કાળજી લેવાવી જોઈએ. દરેક ક્ષેત્રમાં માનવીય અભિગમ હોવો જોઈએ કેમ કે આખરે તો બેન્કોએ ગ્રાહકો પર જ આધાર રાખવો પડે છે. તે જ પ્રમાણે સરકારી તંત્રે એ લોકો પર આધાર રાખવાનો છે. જો લોકો કામ લઈને કચેરીમાં આવશે જ નહીં તો કચેરીનો કારોબાર ચાલશે કેવી રીતે? સમજ અને ગેરસમજ વચ્ચે પાતળી ભેદરેખા છે પણ આ કિસ્સો સમાજને શું સંદેશો આપે છે તે લોકોએ નક્કી કરવાનું.

સુરત - ચંદ્રકાંત રાણા

પુનઃ પ્રસારણ કરો

ગત સદીમાં રામાનંદ સાગરકૃત ''રામાયણે'' પ્રજાને ભારે ઘેલું લગાડ્યું હતું. એક પછી એક અદ્ભુત દૃશ્યો, કલાકારોની પ્રાય ભજવણી સીન સીનેરી, ડાયલોગ ડીલીવરી કરવાની પધ્ધતિ સઘળું જ પ્રેક્ષકોને ટી.વી. સામે બેસાડી રાખે. ઠીક ઠીક સમય વીતી ગયો એ સિરિયલ પુનઃ પ્રસારણ થવી જોઈએ. એક એક પાત્રોના અભિનય પ્રેક્ષકોને તલ્લીન કરી મૂકે. વળી આજનું કિશોર-યુવાન યૂથ ધન હાથમાં મોબાઈલ વળગણથી થોડો સમય તો છૂટશે.

સુરત - કુમુદભાઈ બક્ષી